

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. декана факультету соціальної
педагогіки та психології

_____

О. В. Пономаренко
(ініціали та прізвище)

« 31 » 08 2023

**ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В КРИЗОВИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ
СИТУАЦІЯХ**

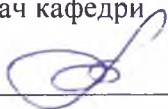
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки магістра

очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 053 – психологія
освітньо-професійна програма «ПСИХОЛОГІЯ»

Укладач Шевченко Н.Ф., д. психол. н., професор, професор кафедри психології

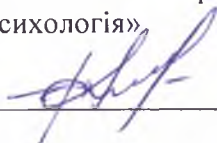
Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від “..” серпня 2023 р.
Завідувач кафедри Губа Н.О.

_____

Ухвалено науково-методичною радою
факультету СПП
Протокол № 1 від “31” серпня 2023 р.
Голова науково-методичної ради
факультету Турбар Т.В.

_____

Погоджено
Гарант освітньо-професійної програми
«Психологія»

_____

Г.О. Горбань

2023

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки	Кількість кредитів – 3	Вибіркові компоненти освітньої програми	
		Дисципліни вільного вибору здобувача освіти в межах спеціальності	
Спеціальність 053 - Психологія	Загальна кількість годин – 90	Семестр:	
		3-й	3-й
	Лекції		
	10 год.	4 год.	
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Змістових модулів – 4	Практичні	
		10 год.	4 год.
		Самостійна робота	
	70 год.	82 год.	
	Кількість поточних і контрольних заходів – 10	Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях» є набуття особистісної готовності здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності шляхом засвоєння знань з теорії та практики психологічної допомоги особистості у кризових та екстремальних ситуаціях з урахуванням сучасних соціальних трансформацій та вироблення умінь здійснення практичної професійної діяльності з людьми, які потребують психологічної допомоги і підтримки.

Завдання дисципліни:

- набуття методологічної компетентності: знання феноменології та перебігу кризових та екстремальних ситуацій;
- набуття та розвиток психологічної грамотності: володіння основними термінами та поняттями практичної психології на рівні відтворення, тлумачення та використання їх у повсякденному та професійному житті;
- набуття і розвиток професійної компетентності: вироблення професійних вмінь надання психологічної допомоги у кризових та екстремальних ситуаціях та навичок роботи з людьми для надання психологічної допомоги;
- набуття і розвиток інформаційної компетентності: вироблення умінь аналізувати, інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати психологічну інформацію в процесі навчальної та професійної діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми за результатами вивчення навчальної дисципліни здобувач має

набути такі програмні компетентності:	методи і контрольні заходи
– здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог (ІК)	– метод усного контролю, – метод письмового контролю, – метод тестового контролю, – метод практичної перевірки, – метод самооцінки
– здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК1)	– вхідний контрольний захід;

– здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК6)	– поточні контрольні заходи, – тематичні контрольні заходи; – атестаційний контроль; – підсумковий контроль. – контроль на практичних заняттях.
– здатність діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК7)	
– здатність до виявів професійно значущої ініціативи, гнучкості та відповідальності (ЗК12)	
– здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік (СК4)	
– здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності (СК7)	
– здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію (СК8)	
– здатність до надання психологічної допомоги в кризових ситуаціях (СК13)	
досягти таких програмних результатів навчання:	методи і контрольні заходи
– робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій. (ПРН4)	– метод усного контролю, – метод письмового контролю, – метод тестового контролю, – метод практичної перевірки, – метод самооцінки – вхідний контрольний захід; – поточні контрольні заходи, – тематичні контрольні заходи; – атестаційний контроль; – підсумковий контроль. – контроль на практичних заняттях.
– розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість (ПРН5)	
– оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації (ПРН8)	
– вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності (ПРН9)	
– здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності (ПРН11)	
– пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв’язання (ПРН13)	
– розробляти й реалізовувати програми надання психологічної допомоги постраждалим від насильства та воєнного терору та їх близьким, які відчують емоційне напруження та страждання (ПРН18)	
– здійснювати аналіз та забезпечувати супровід з подолання важких психологічних станів, характерних для учасників бойових дій (ПРН19)	

Міждисциплінарні зв’язки: тематично проблематика курсу «Психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях» пов’язана із такими дисциплінами циклу професійної підготовки, як «Основи психологічного консультування», «Основи психотерапії», «Індивідуальне психологічне консультування».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Психологічна характеристика кризових ситуацій.

Тема 1. Кризи, кризові ситуації. Долання кризи та вихід із неї.

Визначення понять «криза», «кризова ситуація». Характеристики кризових ситуацій. Класифікації криз. Специфіка психологічної кризи. Можливості виходу з кризи.

Психологічна допомога в кризових ситуаціях. Адаптаційні можливості особистості й саморегуляція в період кризи.

Змістовий модуль 2. Психологічна характеристика екстремальних та надзвичайних ситуацій.

Тема 2. Екстремальні, стресові й надзвичайні ситуації та психологічне забезпечення діяльності у них.

Визначення та характеристики екстремальної ситуації. Психологічний зміст екстремальної ситуації. Екстремальність і стрес. Визначення та класифікація надзвичайних ситуацій. Адаптивність як умова збереження цілісності особистості в екстремальних і кризових ситуаціях. Принципи та специфіка діяльності психолога в екстремальних і надзвичайних ситуаціях.

Змістовий модуль 3. Психологічна допомога особистості у кризах змін і втрати.

Тема 3. Криза, зумовлена тяжкою хронічною хворобою, втратою роботи, виходом на пенсію і психологічна допомога за цих обставин.

Психологічна підтримка у кризі, спричиненій тяжкою хронічною хворобою. Психологічна підтримка у кризі, яка викликана труднощами через опіку над тяжкохворим членом сім'ї. Психологічна допомога у кризі, яка є наслідком втрати роботи та виходом на пенсію.

Тема 4. Психічна травматизація зумовлена насильством і суїцидальними намірами та психологічна допомога у таких ситуаціях.

Насильство в сім'ї. Насильство над дітьми в сім'ї, його види та наслідки. Інцест. Суїцидальні наміри та спроби.

Тема 5. Криза втрати, спричинена смертю близької людини або розлученням і психологічна допомога за цих обставин.

Переживання втрати, пов'язаної зі смертю чоловіка (дружини). Переживання втрати, пов'язаної зі смертю члена сім'ї. Переживання втрати, пов'язаної з розлученням.

Змістовий модуль 4. Психологічна допомога при гострій травматизації.

Тема 6. Психічна травматизація, спричинена гібридною війною і соціально-психологічна реабілітації особистості за цих обставин.

Вплив тривалої травматизації. Специфіка соціально-психологічної реабілітації особистості. Перша психологічна допомога особистості, що постраждала від травматизації. Психологічні технології на базисному етапі реабілітації. Технології самозбереження на підтримувальному етапі реабілітації. Форми психологічної допомоги та самопомоги.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години						Самостійна робота, год		Система накопичення балів		
		Усього годин		Лекційні заняття, год		Практичні заняття, год				Теор. зав-ня, балів	Практ. зав-ня, балів	Усього балів
		о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.			
1	15	4	4	2	2	2	2	11	11	3	12	15
2	15	4	2	2	2	2		11	13	3	12	15
3	15	8	2	4		4	2	7	13	3	12	15
4	15	4	2	2	2	2		11	13	3	14	15
Усього за змістові модулі	60	20	10	10	6	10	4	40	50	12	48	60
Підсумковий контроль залік	30							30	30	20	20	40
Загалом		90								100		

5. Теми лекційних занять

№ ЗМ	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Кризи, кризові ситуації. Долання кризи та вихід із неї.	2	2
2	Екстремальні, стресові й надзвичайні ситуації та психологічне забезпечення діяльності у них.	2	
3	Криза, зумовлена тяжкою хронічною хворобою, втратою роботи, виходом на пенсію і психологічна допомога за цих обставин.	2	
3	Криза втрати, спричинена смертю близької людини або розлученням і психологічна допомога за цих обставин.	2	
4	Психічна травматизація зумовлена насильством і суїцидальними намірами та психологічна допомога у таких ситуаціях.	2	2
	Усього	10	4

6. Теми практичних занять

№ ЗМ	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Кризи, кризові ситуації. Долання кризи та вихід із неї.	2	
2	Екстремальні, стресові й надзвичайні ситуації та психологічне забезпечення діяльності у них.	2	-
3	Психологічна допомога в кризі, спричиненій тяжкою хронічною хворобою та втратою роботи і виходом на пенсію.	2	-
3	Психічна травматизація зумовлена гібридною війною та психологічна допомога і соціально-психологічна реабілітації за цих обставин.	2	2
4	Психологічна допомога при психічній травматизації, що пов'язана з втратою, спричиненою смертю близької людини або розлученням.	2	2-
	Усього	10	4

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	Теоретичне завдання: усне опитування	Питання для підготовки: 1. Визначення понять «криза», «кризова ситуація». 2. Характеристики кризових ситуацій. 3. Класифікації криз. 4. Психологічна допомога в кризових ситуаціях. 5. Адаптаційні можливості особистості й саморегуляція в період кризи. 6. Долання кризи та вихід із неї.	- 3 бали отримує студент, який вільно володіє навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює власні думки; - 0,5 балів отримує студент, який поверхнево володіє матеріалом та може розкрити лише деякі аспекти теми.	3
	Практичне завдання: розв'язання ситуації психологічної допомоги в кризі міжособистісних стосунків	Запропонуйте алгоритм виходу з кризи, що пов'язана з динамікою міжособистісних стосунків. Обґрунтуйте доцільність дій.	- 5 балів отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання, виявив творчий підхід до його виконання та представлення; під час презентації виказав глибоку обізнаність щодо теми завдання, розуміння сутності досліджуваної проблеми: виявив навички взаємодії з аудиторією, запропонував питання для групового обговорення. - 4 бали отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання: під час презентації виказав розуміння сутності досліджуваної проблеми: запропонував питання для групового обговорення. - 3 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; під час презентації виявив не повну обізнаність щодо теми дослідження, але під час обговорення проблемних питань, виявив певну активність, запропонував шляхи пошуку відповідей на проблемні запитання, або виконав завдання у повному обсязі, але не брав участі у презентації результатів. - 2 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, з порушенням структури доповіді та/або без презентації; під час виконання завдання припускався певних помилок. - 1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без глибокого осмислення проблеми, творчого підходу.	5
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	2			8

	Теоретичне завдання: усне опитування	Питання для підготовки: 1.Визначення та характеристики екстремальної ситуації. 2.Психологічний зміст екстремальної ситуації. 3.Екстремальність і стрес. 4.Визначення та класифікація надзвичайних ситуацій. 5.Адаптивність як умова збереження цілісності особистості в екстремальних і кризових ситуаціях. 6.Принципи та специфіка діяльності психолога в екстремальних і надзвичайних ситуаціях.	- 3 бали отримує студент, який вільно володіє навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює власні думки; - 0,5 балів отримує студент, який поверхнево володіє матеріалом та може розкрити лише деякі аспекти теми.	3
2	Практичне завдання: розв'язання ситуації психологічної допомоги в екстремальних обставинах	Дотримуючись принципів роботи психолога в екстремальних ситуаціях, запропонуйте алгоритм виходу з екстремальної ситуації, що обмежує можливості вибору цілей, дії, контролю за ситуацією, вчинками тощо. Обґрунтуйте доцільність дій.	- 5 балів отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання, виявив творчий підхід до його виконання та представлення; під час презентації виказав глибоку обізнаність щодо теми завдання, розуміння сутності досліджуваної проблеми: виявив навички взаємодії з аудиторією, запропонував питання для групового обговорення. - 4 бали отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання: під час презентації виказав розуміння сутності досліджуваної проблеми: запропонував питання для групового обговорення. - 3 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; під час презентації виявив не повну обізнаність щодо теми дослідження, але під час обговорення проблемних питань, виявив певну активність, запропонував шляхи пошуку відповідей на проблемні запитання, або виконав завдання у повному обсязі, але не брав участі у презентації результатів. - 2 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, з порушенням структури доповіді та/або без презентації; під час виконання завдання припускався певних помилок. - 1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без глибокого осмислення проблеми, творчого підходу	5
Усього за ЗМ 2 контр. Заходів	2			8

	Теоретичне завдання: усне опитування, тестування за темами змістовних модулів 1-3	Питання для підготовки: 1. Тяжка невиліковна хвороба. Психологічна допомога тяжкохворому. 2. Труднощі через опіку над тяжкохворим членом сім'ї. Психологічна підтримка членів сім'ї тяжкохворого. 3. Звільнення з роботи. Специфіка психологічної допомоги особистості, яку звільнили. 4. Вихід на пенсію. Психологічна допомога особистості у ситуації виходу на пенсію.	- 3 бали отримує студент, який вільно володіє навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює власні думки; - 0,5 балів отримує студент, який поверхнево володіє матеріалом та може розкрити лише деякі аспекти теми.	3
3	Практичне завдання: розв'язання ситуації психологічної допомоги в кризі звільнення з роботи	Запропонуйте алгоритм виходу з кризи, яка викликана звільненням з роботи. Обґрунтуйте доцільність дій.	- 5 балів отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання, виявив творчий підхід до його виконання та представлення; під час презентації виказав глибоку обізнаність щодо теми завдання, розуміння сутності вирішуваної проблеми, обґрунтував доцільність дій - 4 бали отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання: під час презентації виказав розуміння сутності вирішуваної проблеми. - 3 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; під час презентації виявив не повну обізнаність щодо вирішуваної проблеми, але під час обговорення проблемних питань, виявив певну активність, запропонував шляхи пошуку відповідей на проблемні запитання. - 2 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, з порушенням структури доповіді та/або без презентації; під час виконання завдання припускався певних помилок. - 1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без глибокого осмислення проблеми, творчого підходу.	5
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			8
Атестація 1		Тестування		10
4	Теоретичне завдання: усне опитування	Питання для підготовки: 1. Вплив тривалої травматизації як наслідку гібридної війни. 2. Специфіка соціально-психологічної реабілітації особистості.	- 3 бали отримує студент, який вільно володіє навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює власні думки; - 0,5 балів отримує студент, який поверхнево володіє матеріалом та може розкрити лише деякі аспекти теми.	3

		<p>3. Перша психологічна допомога особистості, що постраждала від травматизації.</p> <p>4. Психологічні технології на базисному етапі реабілітації.</p> <p>5. Технології самозбереження на підтримувальному етапі реабілітації</p> <p>6. Форми психологічної допомоги та самодопомоги</p>		
	<p>Практичне завдання: розв'язання ситуації психологічної допомоги в кризі, пов'язаної зі смертю рідних</p>	<p>Запропонуйте алгоритм виходу з кризи, яка викликана переживанням втрати, пов'язаної зі смертю члена сім'ї. Обґрунтуйте доцільність дій.</p>	<p>- 5 балів отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання, виявив творчий підхід до його виконання та представлення; під час презентації виказав глибоку обізнаність щодо теми завдання, розуміння сутності вирішуваної проблеми, обґрунтував доцільність дій</p> <p>- 4 бали отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання: під час презентації виказав розуміння сутності вирішуваної проблеми.</p> <p>- 3 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; під час презентації виявив не повну обізнаність щодо вирішуваної проблеми, але під час обговорення проблемних питань, виявив певну активність, запропонував шляхи пошуку відповідей на проблемні запитання.</p> <p>- 2 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, з порушенням структури доповіді та/або без презентації; під час виконання завдання припускався певних помилок.</p> <p>- 1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без глибокого осмислення проблеми, творчого підходу.</p>	5
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2			8
5	<p>Теоретичне завдання: усне опитування</p>	<p>Питання для підготовки:</p> <p>1. Переживання втрати, пов'язаної зі смертю чоловіка (дружини). Психологічна допомога особистості у ситуації переживання втрати чоловіка (дружини).</p> <p>2. Переживання втрати, пов'язаної зі смертю члена сім'ї. Психологічна допомога особистості у ситуації смерті члена сім'ї.</p> <p>3. Можливості допомоги дитині при переживанні втрати.</p>	<p>- 3 бали отримує студент, який вільно володіє навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює власні думки;</p> <p>- 0,5 балів отримує студент, який поверхнево володіє матеріалом та може розкрити лише деякі аспекти теми.</p>	3

		<p>4. Мотиви розлучень.</p> <p>5. Типи реагування на розлучення.</p> <p>6. Стратегії поведінки в ситуації розлучення.</p> <p>7. Травматичність розлучення для дитини.</p> <p>8. Психологічна допомога в ситуації розлучення членам сім'ї у ситуації розлучення.</p>		
	<p>Практичне завдання: розв'язання ситуації психологічної допомоги в кризі, пов'язаної насильством</p>	<p>Запропонуйте алгоритм виходу з кризи, яка викликана фізичним насильством над дитиною в сім'ї. Обґрунтуйте доцільність дій.</p>	<p>- 5 балів отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання, виявив творчий підхід до його виконання та представлення; під час презентації виказав глибоку обізнаність щодо теми завдання, розуміння сутності вирішуваної проблеми, обґрунтував доцільність дій</p> <p>- 4 бали отримує студент, який самостійно, у повному обсязі виконав завдання: під час презентації виказав розуміння сутності вирішуваної проблеми.</p> <p>- 3 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; під час презентації виявив не повну обізнаність щодо вирішуваної проблеми, але під час обговорення проблемних питань, виявив певну активність, запропонував шляхи пошуку відповідей на проблемні запитання.</p> <p>- 2 бали отримує студент, який виконав завдання не в повному обсязі, з порушенням структури доповіді та/або без презентації; під час виконання завдання припускався певних помилок.</p> <p>- 1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без глибокого осмислення проблеми, творчого підходу. глибокого осмислення проблеми, творчого підходу.</p>	5
Усього за ЗМ 5 контр. заходів	2			8
Атестація 2		Тестування		10
Усього за змістові модулі контр. заходів	10			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
Залік	Підсумковий тест	Зміст дисципліни	Правильна відповідь	20
	Практичні індивідуальні завдання	1. Осмислення можливостей і наслідків психологічної підтримки термінальних хворих 2. Розв'язання кризової ситуації.	Вимоги та критерії до виконання та оформлення подано у СЕЗН ЗНУ (Moodle)	20
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Основна

1. Письмак Л. Л. Підліткова криза: як зарадити та допомогти : посібник. Київ : Видавнича група «Шкільний світ», 2018
2. Шевченко Н.Ф. Психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях : навч. посіб. Запоріжжя. Запорізький національний Університет, 2021. 192 с.

Додаткова

1. Грандт В.В. Психологія травмуючих ситуацій : навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» спеціальності «Психологія» Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 109 с. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/metodychky/2016/05/0039021.docx>.
2. Зиновьева Н. О. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Golovanova/0012534.doc>
3. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
4. Життєві кризи особистості : монографія / від. ред. Т.М.Титаренко. Київ : Агропромвидав України, 1998. 348 с.
5. Максименко С.Д., Шевченко Н.Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi40/0031350.doc>
6. Максименко С. Д., Прокоф'єва О.О., Цехмістер Я.В. [та ін.] Практикум із групової психокорекції : підруч. для студ. вищ. навч. закл. III-IV рівн. акредит. Київ : Слово, 2015
7. Олифірович Н.И. Психология семейных кризисов. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi14/0010663.pdf>
8. Осипова А. А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi10/0008498.djvu>
9. Петрушин, С. В. Мастерская психологического консультирования URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi/0002218.pdf>.
10. Шевченко О.Т. Психологія кризових станів. Київ : «Здоров'я», 2005. 120 с.
11. Шувальська Л. Р. Суб'єкт насильницького злочину проти життя та здоров'я: психологічні та правові засади : монографія. Чернівці : Технодрук, 2015.

Інформаційні ресурси

1. Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях : методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Психологія» освітньо-професійної програми «Психологія». Запоріжжя: ЗНУ, 2023. 57 с. <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=1688#section-0> Про методичні рекомендації "Перша психологічна допомога. Алгоритм дій" Лист МОН 04.04.2022 № 1/3872-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1387729-22#Text>

2. Департамент соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту. URL: <https://dszn-zoda.gov.ua/node/495>

3. Психологічна підтримка в умовах війни URL: <https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny/>

4. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. В 3-х томах. Київ, 2018. 240 с. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/430811>

5. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій. Методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ "Видавництво "Логос". 207 с. URL: http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/ПОСІБНИК%20Психологічна%20допомога%20%20постраждалим%2017_03_2015.pdf

6. Українська правда. Рубрика «Життя». Тактична психологія. Марта Пивоваренко про допомогу військовим та цивільним. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/09/28/218405/>

7. Кузьо О. Основи психологічної практики : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 124 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4400/3/ОснПсихПракт_КУЗЬО_26-04-22.pdf

8. Черезова І.О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/aspirantura/zabezp_discipl/Cherezova%20I.O.%20Psykhohohiya%20zhyttyevykh%20kryz%20osobystosti.PDF